

У К Р А Ї Н А - П О Л Ь Щ А

Також президент ЧСР відзначив складнощі врегулювання відносин Польщі з Німеччиною. Більшість німецьких авторів, зауважив Масарик, виступають за те, що «німці мають колонізувати схід (або південний схід)», що «стосується насамперед поляків і чехів» [6, s. 288].

Т. Г. Масарик був переконаний, що «Війна і повоєнні відносини спрямовують всі нації в Європі до домовленості, до взаємності і до єдності» [6, s. 297]. Усвідомлюючи, що процес об'єднання всіх держав Європи буде нелегким завданням, тому додавав, що існуючі ускладнення повинні подолати розумні політики та нації. «Сполучені держави Європи вимагають обмірковування і зусилля. Важкі відносини, яких Європа натерпілася, виникли не через нові держави, але через вину старих держав, так званих «імперіалістичних» [7, s. 390]. У силу різних причин реальна європейська історія ХХ ст. розвивалася інакше, ніж очікував Масарик. Проте і Польща, і Чехія враховуючи уроки історії, після падіння соціалістичної системи долучилися до процесів європейської інтеграції, стали членами ЄС. У цьому великому союзі-федерації сьогодні створений дієвий механізм для забезпечення суверенітету малої країни.

Джерела та література:

1. Бочковський О. І. Т. Г. Масарик: Національна проблема та українське питання (Спроба характеристики та інтерпретація) / О. І. Бочковський – Подєбради: «Legiografie», 1930. – 244 с.
2. Мельтюхов М. И. Советско-польские войны. Военно-политическое противостояние 1918-1939 гг. / М. И. Мельтюхов – М.: «Вече», 2001. – 464 с.
3. Павлюк О. Українсько-чехословацька конфедерація? (3 історії взаємин УНР і ЧСР у 1917-1921 рр.) / О. Павлюк // Київська старовина. – 1999. – №1(325). – С. 65-77.
4. Ротшильд Д. Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами / Д. Ротшильд – К.: Мегатайп, 2001. – 495 с.
5. Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918-1937. Editoři D. Hájková-V. Quagliatová-R. Vašek. – Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2013. – 484 s.
6. Masaryk T. G. Cesta demokracie II. Projevy – články – rozhovory. 1921 – 1923. / T. G. Masaryk – Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2007. – 574 s.
7. Opat J. Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes / J. Opat – Praha, Ústav T.G.Masaryka, 2003. – 536 s.

Роман Андрущак

Вінницький ксьондз Я. Левинський та його преслідування радянською владою

В період комуністичної диктатури релігія та церква були під тотальним контролем радянських спецслужб. Головною опорою Римо-католицької церкви було її духовенство. Більшовики розробили складну політичну лінію, яка передбачала планомірне знищення римо-католицького кліру через систему послідовних кроків, на зразок реквізиції костельного майна, дискредитації та арештів. Ксьондз Я. Левинський є яскравим представником того духовенства, що активно чинило опір радянській владі на Поділлі, а короткий біографічний огляд його життя дає змогу простежити справжню сутність радянської антикатолицької політики.

Варто зазначити, що життя та діяльність Я. Левинського вже висвітлювалась в роботах вітчизняних науковців. Так, відомий дослідник історії Римо-католицької церкви А. Лисий в статті «Одісея ксьондза Левинського» досліджував тернистий життєвий шлях ксьондза за різних владних режимів: царського, радянського та польського [1]. Н. Рубльова, характеризуючи політику радянської влади щодо Римо-католицької церкви в 20-30-х рр. ХХ ст., також відзначила внесок Я. Левинського в підтриманні функціональної спроможності даної конфесії в часи більшовицького наступу на релігію та церкву.

Метою означеної статті є висвітлення життя та діяльності вінницького ксьондза Я. Левинського в умовах більшовицької політики цілеспрямованої атеїзації суспільства.

Левинський Ян Іполітович народився 28 травня 1871 р. у м. Кам'янець-Подільському. Середню освіту здобув у класичній гімназії, а у 1888-1893 рр. навчався в духовній семінарії Луцько-Житомирської дієцезії Римо-католицької церкви. Після її закінчення був висвячений

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

та спрямований спочатку в м. Луцьк, а в 1902 р. у м. Вінницю Подільської губернії, де близько 10 років викладав Закон Божий в середніх навчальних закладах. В 1905 р. на ксьондза було заведено слідчу справу через його участь в похороні робітника, що в підсумку закінчився масовою демонстрацією проти царату. Крім цього, Я. Левинського звинувачували в керівництві мережею таємних польських шкіл та гуртками терціарів. Вже тоді владні органи сприйняли ксьондза як такого, що прагнув на основі релігійної боротьби з православ'ям, здійснити відновлення Польщі [2].

У жовтні 1913 р., незважаючи на протидію місцевої влади, ксьондз Я. Левинський очолив Вінницьку римо-католицьку парафію та згодом очолив Вінницький деканат. Безперечно ксьондз, користувався великим авторитетом серед місцевого населення. Як член вінницького польського клубу, Я. Левинський був причетний до організації в місті «Римсько-католицького благодійного товариства», яке лише певний час існувало на офіційних засадах, та нелегального гуртка імені Конарського, який за ініціативи самого ксьондза припинив свою діяльність перед початком Першої світової війни [3].

В роки революції настоятель костельу Пресвятої Діви Марії Ангельської приймав у себе лідерів національно-визвольної боротьби інших народів. Відомо, що Ю. Пілсудський разом з С. Петлюрою у м. Вінниці відвідали Божу Службу в костьолі, та безпосередньо розмовляли з ксьондзом [4].

18 травня 1920 р. ксьондз Левинський вирушив до Польщі, щоб відвідати рідних та через розгортання радянсько-польської війни повернувся лише 8 грудня, після укладення мирної угоди.

3 червня 1922 р. настоятель Вінницького костельу опинився на лаві підсудних за приховання костельних цінностей. Його було засуджено до 4-ох місяців важких робіт, які замінили на штраф розміром 300 радянських карбованців [5]. З цього часу за ксьондзом вівся спеціальний нагляд, який координувало ДПУ УСРР. В 1924, 1926 та 1929 рр. Левинського затримували і допитували чекісти [6].⁶

В 1927 р. ДПУ організувало «Лист ініціативної групи римо-католицького духовенства Поділля» на адресу ВУЦВК. В умовах фізичного та психологічного тиску, ксьондзів примусили поставити свої підписи під вітальним листом, присвяченому 10-річчю Жовтневої революції⁷. Я. Левинський категорично відмовився поставити свій підпис під цією «декларацією ксьондзів». Він висловився про Є. Перковича та інших священиків, що пішли на співпрацю з радянською владою, як про «приречених на імена Юди з боку католицького населення» [7]. Також, владі не подобалось, що Я. Левинський разом з іншими подільськими священиками негативно висловлювались про радянські польські школи, називаючи їх такими, що виховували «червоних дияволів та грішників» [9].

В ході переслідування радянською владою римо-католицьких священиків, багато з них емігрували до Польщі. В 1929 р. на Вінничині свою душпастирську роботу продовжили здійснювали лише 7 священиків, в тому числі і Я. Левинський [10].

В січні 1929 р. контррозвідувальний відділ ДПУ УСРР дав вказівки Вінницькому окрвідділу ДПУ в трьохмісячний термін зібрати компрометуючий матеріал на ксьондза, зокрема увага зверталась на його зв'язки з польським консульством.: «Слабка розробка кс. Левинського не дала можливості зібрати на нього достатньо матеріалів, тому цей пробіл потрібно заповнити інтенсивною розробкою Левинського на протязі наданого вам терміну». Більшовики вважали Я. Левинського найнебезпечнішим ксьондзом Вінницької округи, а тому планували якомога швидше заарештувати [11].

Весь можливий «компромат» на Левинського збирався різними способами, в тому числі через здійснення допитів членів римо-католицької релігійної громади. Так, в ході допиту Дудковської Сабіни, більшовики «з'ясували», що вона, під керівництвом ксьондза систематично займалась антирадянською діяльністю, оскільки викладала польським дітям катехізис, вчила молитись та готувала до першої сповіді і причастя. Крім цього, вона й підтвердила те, що отримала від Я. Левинського три пари польського взуття, яке за його вказівкою роздала нужденним [12].

В основному, ксьондз звинувачувався у тому, що з 1920 по 1930 рр. він був членом контрреволюційної та шпигунської організації «Крессовий союз», що ставила за мету скинути радянську владу в Україні. Також його звинувачували в контрреволюційній роботі серед польського населення та передані в Польщу відомостей про соціально-економічне становище України [13].

У К Р А Ї Н А - П О Л Ь Щ А

18 січня 1930 р. в помешканні Я. Левинського було здійснено обшук, а самого ксьондза звинувачено в приналежності до підпільної контрреволюційної групи ксьондзів. По «Справі ксьондзів» 27 червня 1930 р. надзвичайною сесією Верховного суду УСРР Я. Левинський за ст. 54-11, 54-3, 54-4, 54-5, 54-6, 54-10 КК УСРР був засуджений до розстрілу, проте, враховуючи його поважний вік та «зізнання в своїй злочинній діяльності» вирок замінили ув'язненням строком на 10 років [14].

За сприяння уряду Речі Посполитої Я. Левинського вдалося включити до переліку осіб, що підлягали поверненню до Польщі в рамках радянсько-польської угоди про обмін політичними в'язнями та повернути 18 січня 1931 р. до Польщі. Він активно продовжив служити церкві, очоливши з 1931 по 1934 р. парафію в м. Турійськ під Ковелем. В 1934 р. він переїхав у м. Сарни, де в 1939 р. очолив парафію та став деканом. В 1944 р. допомагав відбудовувати костьол, а в червні 1945 р. остаточно виїхав до Польщі в м. Лодзь, де й помер 27 травня 1952 р. [15]

Таким чином, приклад ксьондза Я. Левинського є типовим для 20-30-х рр. ХХ ст. Через приналежність до Римо-католицької церкви священик автоматично вважався польським шпигуном та контрреволюціонером. Не зважаючи на всю складність тих реалій, ксьондзу вдалося уникнути трагічної долі, у порівнянні з окремими священиками. Репресивна машина яка запрацювала на повну з 1930-х рр. зламала не одне життя та пролила не мало крові.

Джерела та література:

1. Лисий А. Одісея ксьондза Левинського / А. Лисий // Історія релігії в Україні: науковий щорічник. – Л.: «Логос», 2010. Книга І. – С. 529-535; 2. Біографії римо-католицьких священиків // Влада і костьол в радянській Україні, 1917-1937 рр.: Римо-католицька церква під репресивним тиском тоталітаризму: Зб. док. і мат. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – №2 (21). – С. 407; 3. Діяльність польських гуртків та зібрань 1913 Вінниці // Історія Вінниці (інформаційний сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vinpoisk.com/world-war-1/d-yaln-st-polskikh-gurtk-v-ta-z-bran-1913-v-nnits>; 4. Сторчовий В. Римсько-Католицька Церква на Поділлі у 20-ті - 90 роки ХХ ст.: іст.-релігієзнав. дослідж. / В. М. Сторчовий, В. А. Нестеренко; Центр дослідж. історії Поділля Ін-ту історії України НАН України при Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-ті. – Коломия : ВІК, 2001. – С.10; 5. Повідомлення львівського часопису «GazetaKościelna» про події у Кам'янецькій дієцезії 1 січня 1923 р. // Влада і костьол в радянській Україні, 1917-1937 рр.: Римо-католицька церква під репресивним тиском тоталітаризму: Зб. док. і мат. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – №2 (21). – С.72-73; 6. Біографії римо-католицьких священиків // Влада і костьол в радянській Україні, 1917-1937 рр.: Римо-католицька церква під репресивним тиском тоталітаризму: Зб. док. і мат. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – №2 (21). – С. 408; 7. Рубльова Н. Політика радянської влади щодо Римо-католицької церкви в Україні, 20-30-ті роки ХХ ст. : дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Н. С. Рубльова; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К., 1999. – С. 131; 8. Там само. – С. 130; 9. Державний архів Вінницької області. – Ф. П-1. – Оп.1. – Спр. 1674. – Арк.14; 10. Рубльова Н. Політика радянської влади щодо Римо-католицької церкви в Україні, 20-30-ті роки ХХ ст. : дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Н. С. Рубльова; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К., 1999. – С. 166; 11. Вказівки КРБ ДПУ УСРР Вінницькому окрвідділу ДПУ про збір компрометуючого матеріалу стосовно ксьондза Я. Левинського. Січень 1929 р. // Влада і костьол в радянській Україні, 1917-1937 рр.: Римо-католицька церква під репресивним тиском тоталітаризму: Зб. док. і мат. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – №2 (21). – С.196; 12. Державний архів Вінницької області. – Ф. Р-6023. – Оп.4. – Спр. 23288. – Арк. 6; 13. Державний архів Вінницької області. - Ф. Р-6023. – Оп. 4. – Спр.14570. – Арк. 35; 14. Там само. – Арк. 36; 15. Біографії Римо-католицьких священиків // Влада і костьол в радянській Україні, 1917-1937 рр.: Римо-католицька церква під репресивним тиском тоталітаризму: Зб. док. і мат. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – №2 (21). – С. 409.